

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
РЕГІОНАЛЬНИЙ ФІЛІАЛ В м. УЖГОРОДІ

**СПІВРОБІТНИЦТВО З КРАЇНАМИ ВИШЕГРАДСЬКОЇ
ЧЕТВІРКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ**

Аналітична доповідь

Київ - 2013

УДК
М

*За повного або часткового відтворення матеріалів даної публікації
посилання на видання обов'язкове*

Автори:

Мітряєва С.І., к.і.н., с.н.с., заслужений діяч науки і техніки України (керівник авторського колективу)

Лендъел М.О., д.політ.н., професор

Стряпко А.Д., к.політ.н.

Крижевський А.М.

Гайтанжи Г.В.

За загальною редакцією завідувача відділу зовнішньої політики *А.З. Гончарука*.

Електронна версія: <http://www.niss.gov.ua>

Мітряєва С.І.

М Співробітництво з країнами Вишеградської четвірки як інструмент європейської інтеграції та модернізації України: аналіт. доп. / М.О. Лендъел, А.Д. Стряпко, А.М. Крижевський, Г.В. Гайтанжи; [Заг. ред. А.З. Гончарука]. – К.: НІСД, 2013 . – 49 с.

ISBN

В аналітичній доповіді визначено сучасні пріоритети співробітництва України з країнами Вишеградської четвірки в контексті модернізаційних процесів в Україні. Авторами охарактеризовано об'єднавчі та роз'єднуючі чинники взаємодії всередині В4, проаналізовано динаміку взаємодії між країнами В4 та Україною включно з сферами результативного співробітництва та поточними конфліктами. Визначено завдання зовнішньої політики України щодо Вишеградських країн в контексті підписання Угоди про Асоціацію з ЄС враховуючи чинник Європейської кризи.

Видання буде корисним для фахівців в сфері міжнародних відносин, науковцям, викладачам ВНЗ, представникам аналітичної спільноти, усім, хто цікавиться питаннями розвитку зовнішньої політики України.

ISBN

© Національний інститут
стратегічних досліджень, 2013

ВСТУП

Європейський Союз, використовуючи стратегію «політичної обумовленості», зумів інтегрувати – в інституційному та процесуальному сенсах – країни, які за геополітичною ознакою у постсоціалістичний період можна було віднести до центральноєвропейського регіону, включно з Польщею, Угорщиною, Чеською і Словацькою Республіками. Якщо для країн, об'єднаних у Вишеградській четвірці (В-4), зовнішні чинники позитивно корелювали з проектом «повернення в Європу», то для України цей напрям не розглядався як єдина альтернатива, позаяк вона реалізувала різні моделі зовнішньої політики на Заході і Сході.

Три з чотирьох країн Вишеградської групи є безпосередніми сусідами України, і вже ця обставина обумовлює потребу включення відносин з ними до пріоритетів зовнішньої політики. Однак стосунки з центральноєвропейським регіоном упродовж попередніх десятиліть або перебували у тіні відносин з провідними світовими і регіональними акторами – США, Росією, Китаєм, ЄС в цілому, – або не мали системного характеру і не сформували доданої вартості щодо прискорення процесу європейської інтеграції України.

На даному етапі ЄС пропонує Україні модель відносин політичної асоціації та економічної інтеграції. Саме важливість для України підписання Угоди про асоціацію з ЄС на Саміті «Східного партнерства» у Вільнюсі (листопад 2013 р.), а, отже, необхідність розширення кола прихильників серед держав-членів є об'єктивною передумовою для вироблення чітко сформульованих пріоритетів відносин з Вишеградською групою. Як засвідчує аналіз формату взаємовідносин всередині «четвірки» та змісту рішень, що приймаються Європейською Спільнотою, центральноєвропейська група, не зважаючи на існуючі розбіжності інтересів, відкриті та латентні конфлікти, має потенціал певного впливу на загальноєвропейську політику, зокрема щодо східних сусідів.

Ще більше значення, окрім факту підписання та подальшої ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, матиме застосування досвіду

впровадження європейських стандартів, що передбачаються цим документом і є вже імплементованими центральноевропейськими сусідами, а також запозичення успішних взірців і уникнення помилкових рішень модернізації соціально-економічного життя, адаптації законодавства до норм ЄС.

У середньостроковій перспективі відносини між Україною та державами Вишеградської четвірки можуть набути економічного характеру, зокрема враховуючи близьке географічне розташування, налагоджені бізнес-зв'язки. Однак взаємодія з центральноевропейськими країнами може досягти нової якості після розв'язання чи, принаймні, пом'якшення етнічних, історико-культурних конфліктів, які склалися між суспільствами. У цьому випадку, міжлюдські контакти, які є традиційно розвинутими у цьому регіоні, сприятимуть реалізації у подальшому спільних гуманітарних проектів, формуванню атмосфери так званого «центральноевропейського духу».

РОЗДІЛ І.

ОБ'ЄДНАВЧІ ТА РОЗ'ЄДНУЮЧІ ЧИННИКИ ВЗАЄМОДІЇ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

1.1. Результати та потенціал співробітництва центральноевропейських країн

Започаткування співробітництва в рамках Вишеградської групи Польщею, Угорщиною та Чехословаччиною у лютому 1991 р. було зумовлено декількома причинами, деякі з яких мали об'єктивний характер, інші – залежали від суб'єктивних намірів центральноевропейських політичних лідерів. Перш за все, об'єднання сформували країни, які утворюють так звану «класичну» Центральну Європу, поділяючи географічне розташування та подібні тенденції історичного розвитку, включно з входженням у певні періоди до єдиних державних утворень

чи до табору країн-сателітів СРСР¹. Зауважимо, що В-4, на відміну від інших субрегіональних утворень, до складу яких входять і постсоціалістичні країни (Центральноевропейська ініціатива, Центральноевропейська угода про вільну торгівлю) не розширювала свій склад, якщо не враховувати розширення «трійки» засновників до «четвірки» через утворення 1 січня 1993 року незалежних Чеської і Словацької Республік. Інституалізації об'єднання також сприяли історичні прецеденти співробітництва цих держав, включно з домовленостями, досягнутими у XIV столітті, переговорами, що велися між екзильними урядами під час Другої світової війни, соціалістичним досвідом господарської співпраці в рамках Ради економічної взаємодопомоги, дисидентськими проектами.

Довідково. У листопаді 1335 р. у Вишеградському замку монархи Угорщини, Польщі, Чехії, відповідно Карл Роберт Анжуйський, Казимир III та Іоанн Люксембурзький після тривалої попередньої дипломатичної підготовки та підписання мирних договорів домовилися про співпрацю у політичній та економічній сферах (саме тому назва «Вишеград» має символічне значення для сучасного формату співробітництва центральноевропейських країн).

На початковому етапі Другої світової війни, а саме у 1940 р., екзильні уряди Польщі та Чехословаччини у Лондоні підписали договір про формування післявоєнної Польсько-Чехословацької конфедерації. Польський уряд також наполягав на участі Угорщини, однак небажання Будапешту відмовитися від територій, які були приєднані в результаті Мюнхенської угоди 1938 р., ускладнювали процес центральноевропейського об'єднання, проектування якого було призупинене після початку війни між Німеччиною та СРСР у червні 1941 року.

У 1986 р. дисиденти з Польщі, Чехословаччини, Угорщини та Східної Німеччини підписали спільну петицію про поширення демократичних свобод у регіоні. У наступні роки ідеї щодо створення нової системи стабільності в Центральній Європі формувалися, насамперед, у середовищі близькому до Вацлава Гавела.

Зауважимо, що постсоціалістичні країни були свідомі потреби заповнення політичного вакууму, який сформувався після колапсу «старої системи», розпаду інтеграційних об'єднань, що існували у регіоні у післявоєнний період (Ради економічної взаємодопомоги, Організації Варшавського договору). Вже під час Паризького саміту ОБСЄ (листопад 1990 р.) представники центральноевропейської «трійки» проводили консультації щодо шляхів інтеграції

¹ Chmel R. My Visegrad Question / R. Chmel // The Visegrad Group – A Central European Constellation. – Bratislava, 2006. – P. 36.

із Західною Європою. Наголос робився на потребі подолання національного егоїзму держав, їх співпраці як складовій загальноєвропейського процесу².

Найбільшу роль в інституціоналізації утворення зіграли президент Чехословаччини В. Гавел, який ініціював перші переговори центральноєвропейських високопосадовців у Братиславі у березні 1990 р., а також прем'єр-міністр Угорщини Й. Антал. Саме з його ініціативи була проведена наступна зустріч в угорському м. Вишеград, де, власне, у лютому 1991 р. і було прийнято рамковий установчий документ, а саме *«Декларацію про співробітництво між Польською Республікою, Чехословацькою Федеративною Республікою і Угорською Республікою на шляху до європейської інтеграції»*³.

Основними завданнями нового об'єднання були визначені:

- 1) відновлення національної незалежності, демократії та свободи;
- 2) ліквідація залишків тоталітарного режиму в усіх сферах суспільного, економічного та духовного життя;
- 3) формування парламентської демократії та сучасної правової держави, визнання пріоритетності прав і свобод людини;
- 4) сприяння становленню сучасної ринкової економіки;
- 5) всебічна інтеграція до європейських систем політики, економіки, безпеки та права.

Упродовж наступних зустрічей лідерів центральноєвропейських держав були узгоджені принципи їх співробітництва, серед яких: уникнення створення спільних бюрократичних структур; обрання формату щорічних самітів; пріоритетність завдання координації зовнішньополітичної діяльності.

До перших *результатів, які були досягнуті у 1990-х роках* завдяки співпраці в рамках Вишеграду, можна віднести:

² Engelmayer A. Fanfares and Frictions / A. Engelmayer // The Visegrad Group – A Central European Constellation. – Bratislava, 2006. – P. 46.

³ Engelmayer A. Fanfares and Frictions / A. Engelmayer // The Visegrad Group – A Central European Constellation. – Bratislava, 2006. – P. 46.

1) становлення процедур форуму обговорення спільних проблем у «приватній обстановці»⁴;

2) розробка програми торгівлі з Радянським Союзом, яка не була реалізована через розпад СРСР;

3) підписання Європейських угод (угод про асоціацію) між Чехословаччиною, Угорщиною, Польщею та Європейськими Співтовариствами у грудні 1991 р.;

4) сприяння демократизації Словаччини після періоду авторитарного прем'єрства В. Мечіара (1993-1998 рр.)⁵.

Однак, вже у другій половині першого постсоціалістичного десятиліття помітними стали певна *стагнація співпраці між країнами «четвірки»*, відсутність взаємовигідних ініціатив, про що свідчить навіть скорочення кількості формальних зустрічей та переговорів. Позитивні тенденції намітилися лише у другій половині 1998 р. після демократичних виборів у Словаччині, коли сусідні держави сконцентрували зусилля навколо досягнення стратегічної мети – набуття членства в НАТО та ЄС. Регулярні консультації, погодження позицій і координація кроків на міжнародній арені забезпечили одночасний вступ цих країн до Євросоюзу.

У контексті приєднання до Європейського Союзу керівники Вишеградської четвірки визначили *нові сфери співробітництва*. Серед них: зміцнення ідентичності центральноєвропейського регіону; реалізація регіональних ініціатив; співпраця в рамках ЄС; обмін досвідом із країнами, що розпочали процес інтеграції. Водночас досягнення стратегічної мети сприяло зростанню настроїв про недоцільність регіонального співробітництва, наростанню гетерогенних тенденцій у «четвірці», зокрема пов'язаних із прагненням Польщі до регіонального лідерства. Однак, підписання у 2004 році *Кромерізької декларації*, в якій було зафіксовано нові пріоритети співпраці центральноєвропейських країн у

⁴ Dienstbier J. Visegrad - The First Phase / J. Dienstbier // The Visegrad Group – A Central European Constellation. – Bratislava, 2006. – P. 41-45.

⁵ Demeš P. Visegrad Dreams / P. Demeš // The Visegrad Group – A Central European Constellation. – Bratislava, 2006. – P. 39.

контексті їх членства в ЄС, продемонструвало, що група успішно подолала етап кризи.

Зазначимо, що імплементація Копенгагенських критеріїв, а також єдиних європейських стандартів на початку 2000-х років сприяли розвитку *економічного співробітництва* між центральноєвропейськими державами, які почали взаємодіяти між собою на основі єдиних правил гри. Водночас, відповідно до більшості експертних оцінок, поглиблена співпраця чи навіть намір щодо регіональної інтеграції в економічній і культурній сферах так і не мали відчутних результатів. Політична еліта країн Вишеграду виявилася неспроможною відмовитися від політики використання етнічних, історико-культурних розбіжностей для задоволення внутрішньої, зокрема електоральної, кон'юнктури, а взаємна економічна конкуренція завадила об'єднати зусилля для завоювання зовнішніх ринків.

Саме через неефективність виключно політичного співробітництва, починаючи з 2000-х рр., у межах В-4 почала досить активно розвиватися *співпраця між неурядовими організаціями та іншими структурами громадянського суспільства*, чому сприяло, насамперед, створення Міжнародного Вишеградського фонду. Також була налагоджена кооперація між різноманітними галузевими міністерствами «четвірки», що, в свою чергу, додало співробітництву технократичного характеру⁶.

Конструктивна співпраця В-4 у питанні планування бюджету ЄС на 2007-2013 рр. засвідчила, що центральноєвропейські держави виявилися спроможними до результативної взаємодії та подолання національних розбіжностей, насамперед при умові існування значних стимулів⁷. У таких випадках В-4 є здатною успішно відстоювати свої інтереси у загальноєвропейському масштабі. Відносно безболісне проходження Вишеградської четвірки через етап кризи в ЄС також підтвердило припущення,

⁶ Зеленько Г.І. Політична «матриця» громадянського суспільства: Досвід країн Вишеградської групи та України. – К.: Знання України, 2007.

⁷ Шнирков О. «Економіка ЄС-10: два роки після вступу до Союзу» / О. Шнирков // Зеркало недели. – № 34 (613). – 9-15 вересня 2006.

що низький рівень інституціоналізації об'єднання сприяв більш гнучкому реагуванню на зовнішні виклики.

Упродовж останніх років основним рушієм поглиблення співпраці в рамках В-4 можна вважати Словаччину, під час головування якої у 2011 р. (*Братиславська декларація*) було визнано, що до пріоритетів «четвірки» належить співробітництво з країнами Східного Партнерства⁸. За даними соціологічних досліджень, найбільшу обізнаність про регіональну співпрацю було виявлено саме у середовищі *словацького* суспільства: у 2003 р. 56 % респондентів засвідчили, що вони знайомі із діяльністю В-4 на фоні 44 % угорців, 39 % поляків та 35 % чехів. Слід очікувати, що міжнародні пріоритети Словаччини на найближчу перспективу залишатимуться незмінними, про що засвідчили ухвалені у січні 2013 р. «Пріоритети зовнішньої політики СР на 2013 р.», в яких зроблено наголос на розвиток дружніх відносин із сусідніми державами та сприяння діяльності ключових регіональних форматів, насамперед – В4⁹.

Водночас традиційно на лідерство в «четвірці» претендує Польща як найбільша регіональна економіка та геополітичний гравець. При цьому, прем'єр Угорщини В. Орбан у публічних виступах 2012-2013 рр., можливо на фоні конфлікту з європейськими провідними державами заявив, що «країни Центральної та Східної Європи повинні проводити свою власну політику, не озираючись на Європейський Союз», для чого є необхідним «створення найглибшого можливого економічного співробітництва в Центральній Європі»¹⁰.

Зауважимо, що протягом останніх років, незважаючи на первинні розбіжності, «четвірка» виявилася здатною напрацювати консолідовану позицію щодо розширення ЄС на Балканах, зокрема у питанні приєднання Хорватії, початку переговорів з Чорногорією і надання статусу кандидата Сербії. Таким чином, не дивлячись на зростання значення у загальному «порядку денному» інших питань – економічних, податково-бюджетних, інституційних –

⁸ Strazay T. Možnosti a limity d'alsej iu "visegradizacie" Visegradu / T. Strazay / Rocenka zahranicnej politiky Slovenskej Republiky 2011. – Vyskumne centrum Slovenskej spolocnosti pre zahranicnu politiku, n.o., Bratislava, 2012. – P.50.

⁹ [http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_B86CC0812D7B5174C1257AF40036FD64_SK/\\$File/Zameranie%20ZP%20SR%202013.pdf](http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_B86CC0812D7B5174C1257AF40036FD64_SK/$File/Zameranie%20ZP%20SR%202013.pdf)

¹⁰ <http://www.regnum.ru/news/fd-abroad/magyar/polit/1634150.html#ixzz2TGC7c66D>

Вишеградські країни, як і раніше, чітко заявляють про свою підтримку політики європейської інтеграції «вшир».

Група також має позитивний досвід узгодження зовнішніх ініціатив, про що свідчить прецедент 2011 р., коли у контексті подій т.зв. «Арабської весни» держави В-4 запропонували передати «ноу-хау» демократизації і модернізації країнам Північної Африки та Близького Сходу¹¹. Серед консолідованих рішень, прийнятих у 2013 р., стратегічний характер має насамперед ініціатива щодо формування спільного військового підрозділу, а також спроби налагодження енергетичної та інфраструктурної співпраці, взаємодії з Північними та Балтійськими країнами. Водночас, незважаючи на прагнення учасників Вишеградської групи підвищити рівень енергетичної безпеки шляхом диверсифікації постачальників і об'єднання в єдину центральноєвропейську енергетичну інфраструктуру, конкретні рішення наразі не готові. Обговорюються варіанти технології видобутку сланцевого газу у Польщі, постачання скрапленого природного газу через термінали на Балтійському та Адріатичному морях, збереження атомної енергетики з подальшим розвитком цієї галузі¹².

Незважаючи на те, що В-4 бракує внутрішньої єдності, як, наприклад, Бенілюксу, група має потенціал, щоб представляти об'єднану позицію всередині Європейського Союзу. У цьому контексті слід відзначити, що відповідно до Лісабонського договору, який унормовує інституційні процедури в ЄС, Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина отримали разом 46 голосів в Європейській Раді¹³. Окрім того, про певне надання «другого дихання» Вишеграду засвідчує його активне позиціонування всередині ЄС і у сусідніх державах як «бренду», носія так званого «центральноєвропейського духу», який базується на поєднанні традицій, креативності та модерних структур в економіці та соціальній сфері.

¹¹ Strazay T. Možnosti a limity d'alsej iu "visegradizacie" Visegradu / T. Strazay / Rocenka zahranicnej politiky Slovenskej Republiky 2011. – Vyskumne centrum Slovenskej spolocnosti pre zahranicnu politiku, n.o., Bratislava, 2012. – P.52

¹² Вдовиченко В. Міжнародна безпека: погляд Вишеградської четвірки [Електронний ресурс] / В. Вдовиченко. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/mizhnarodna-bezpeka-pogljad-vishegradskoj-chetvirki/>.

¹³ Čarnogursky J. Visegrad Today and Tomorrow / J. Čarnogursky // The Visegrad Group – A Central European Constellation. – Bratislava, 2006. – P.34

Водночас можемо зробити висновок, що як форма регіонального співробітництва, Вишеградська четвірка може ефективно функціонувати в межах ЄС тільки доти, поки доповнює інші платформи для співробітництва та сприяє процесу поглиблення європейської інтеграції. З цією метою, В-4 запропонувала свою модель регіональної співпраці як приклад для країн Західних Балкан і Східної Європи.

РОЗДІЛ II.

КРИЗА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ФАКТОР

ВПЛИВУ НА ЙОГО ВІДНОСИНИ З КРАЇНАМИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

2.1. Сучасний стан та ймовірний сценарій розвитку фінансово-економічної кризи

Для характеристики сучасного стану Європейського Союзу найчастіше використовують поняття «криза», яка має декілька вимірів, зокрема є кризою:

1) *конкурентоспроможності європейських економік*, зокрема тих, які входять до єврозони, і не можуть скористатися національними кредитними і монетарними інструментами для стимулювання розвитку;

2) *політики конвергенції ЄС*, свідченням чого є великі відмінності у рівнях соціально-економічного розвитку країн-членів чи/та окремих регіонів, а також різні, часто взаємовиключні, політичні пріоритети національних держав;

3) *інституційної спроможності наднаціональних структур* забезпечити дотримання Маастрихтських критеріїв запровадження євро (дефіцит бюджету не вище 3 %, національний борг не вище за 60 %);

4) *взаємної довіри держав* щодо дотримання необхідних макроекономічних показників, впровадження ефективної економічної політики, яка не буде загрожувати економічній стабільності усієї єврозони та ЄС в цілому, що є також свідченням *несформованості європейської ідентичності*;

5) *соціально-політичного розвитку*, оскільки політика структурних реформ та бюджетної економії викликає зростання соціальної напруженості у європейських країнах, що має чи може мати наслідком масові громадянські акції протесту та зміну правлячих коаліцій;

б) *європейських інтеграційних механізмів в цілому*, оскільки прийняття спільних рішень щодо подолання кризи (запровадження Європейського фінансового стабілізаційного механізму, ініціювання фіскального союзу) привели до конфліктів національних інтересів.

Криза впливає і на потенціал та зміст європейської політики Угорщини, Польщі, Чеської Республіки та Словаччини, об'єднаних у Вишеградській групі. За оцінками експертів, упродовж перших п'яти років перебування у складі ЄС країни В-4 не відігравали суттєвої ролі у формуванні його стратегії, більше того, навіть не прагнули цього, що пояснюється адаптацією до умов членства. Водночас у 2004 р., напередодні приєднання до ЄС, центральноєвропейським країнам вдалося шляхом просування спільної позиції покращити умови доступу до аграрних програм спільноти. Найбільш візуалізованим прикладом впливу на європейські рішення стало лобювання перегляду бюджету ЄС на 2007-2013 рр., в результаті чого була значно підвищена частка коштів структурних фондів, які спрямовувалися на потреби постсоціалістичних країн.

Однак економічні проблеми, які визріли в країнах В-4 у другій половині 2000-х років, політична нестабільність в Угорщині, ескалація конфлікту між цією країною та Словаччиною з приводу статусу угорської меншини, не сприяли формуванню єдиної програми дій в загальноєвропейському масштабі. Центральноєвропейські країни обрали роль так званого «донора демократії», використовуючи інструмент національних програм міжнародної допомоги для сприяння розвитку демократії, насамперед, в Україні та Білорусі, країнах Західних Балкан.

Упродовж останніх років ініціативи країн В-4 вже стали об'єктом уваги європейських провідних держав та наднаціональних інститутів, зокрема беручи до уваги їх прагнення поєднати євроатлантичні та європейські інтереси в умовах

латентного геоекономічного та політичного конфлікту, що сформувався між США та Європою. Зокрема, мова йде про озвучені у 2011 р. наміри центральноєвропейських країн створити бойову групу під командуванням Польщі, яка у 2016 р. повинна стати повноцінним військово-політичним механізмом з окремими від НАТО повноваженнями. Цей план був також підтверджений у квітні 2013 р. у Декларації міністрів закордонних справ В-4 «За більш ефективну та сильну спільну політику безпеки й оборону»¹⁴.

Зазначимо, що в цілому центральноєвропейські країни, навіть враховуючи економічні проблеми Угорщини, менше постраждали від фінансово-економічної кризи, аніж господарство та соціальна сфера країн Південної Європи. При цьому, економічний розвиток держав В-4 залишається вразливим, беручи до уваги залежність від європейських інвестицій та капіталу і, як наслідок, орієнтованості на експорт вироблених товарів економіки. Найбільш чутлива до зовнішньої кон'юнктури економіка Угорщини вже відчула і наслідки корегування бюджетно-фіскальної політики ЄС: країні, враховуючи надмірний дефіцит бюджету, було призупинено виплату ресурсів з Європейського фінансового стабілізаційного механізму, що було необхідною умовою для отримання кредиту МВФ.

Досвід кризи в ЄС є дуже цінним для України, оскільки демонструє, що держава-член ЄС може бути захищена від негативних впливів лише здійснюючи власне ефективне економічне врядування, спрямоване на розвиток країни та її конкурентоздатність. Європейська інтеграція виступає тільки як інструмент, що надає додаткові можливості для пришвидшення економічного розвитку держави і може розглядатися лише як засіб, що пом'якшує негативні впливи та кризові явища, але не дає повного захисту від них. Таким чином, Україна цілком спроможна використати існуючі можливості ЄС для модернізаційного розвитку та підвищення власної конкурентоспроможності. Мова йде насамперед про Європейський Союз як джерело інвестицій та інвестиційного імпорту в Україну, а також про перспективність розвитку торгівельних відносин між Україною та ЄС,

¹⁴ Declaration of the Visegrad Group Foreign Ministers «For a More Effective and Stronger Common Security and Defence Policy», April 19th, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/declaration-of-the-130419>.

оскільки ринки ЄС є найбільшими ринками країн-сусідів України як за розмірами населення, так і за ВВП¹⁵.

2.2. Позиції європейських країн щодо майбутнього розширення в умовах кризи

Умови кризи спонукали країни Вишеградської групи до формування *солідарної позиції у виробленні пріоритетів загальноєвропейської політики*. Зокрема, у 2011 р. у Братиславській декларації прем'єр-міністрів В-4 країни запропонували посилити політику згуртування ЄС та реформувати його Спільну аграрну політику, зокрема у контексті підготовки бюджету на 2014-2020 рр. Така вимога пояснюється зацікавленістю нових членів ЄС у спрямуванні європейської допомоги на збалансування розвитку регіонів, а також у диверсифікації джерел енергоносіїв та відповідної інфраструктури, що теж було декларовано. Водночас центральноєвропейські держави, зокрема Чеська Республіка, розкритикували політику поглиблення інтеграції на різномірній, з соціально-економічної точки зору, території Європи. В свою чергу, для України має значення заява лідерів «четвірки» про готовність передати свій досвід соціально-економічних та політико-інституційних трансформацій сусіднім державам, використовуючи важелі зовнішньої політики ЄС¹⁶.

На даний момент уточнення пріоритетів економічної політики ЄС має наслідком *формування нових ситуативних союзів країн, які поділяють спільні інтереси*. Щодо впливу на формування Східної політики ЄС, такими партнерами В-4 стали, насамперед, Естонія, Литва і Латвія, які упродовж останніх двох років теж декларували безумовну підтримку європейським прагненням України. У 2012 р. намітилася тенденція до ширшої взаємодії країн Балто-Чорноморської осі, свідченням чого є зустріч у лютому 2013 р. у Гданську міністрів закордонних

¹⁵ Снігир О.В., Гуцал С.А. Трансформація Європейського Союзу під впливом кризи єврозони. Висновки для України - К.: НІСД, 2012. – с. 36.

¹⁶ The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>.

справ країн Вишеградської групи, Прибалтики, Скандинавських країн, взаємодія яких є вигідною з економічної точки зору і є певною противагою зближенню Німеччини і Франції з Росією. На зустрічі В-4 упродовж 2012 р. також запрошувалися лідери Словенії, Болгарії, Румунії, що, у поєднанні із стратегічним союзом Польщі з Румунією, означає посилення претензій Варшави на регіональне лідерство серед постсоціалістичних країн, які є членами ЄС чи претендують на цей статус.

Іншими пріоритетними питаннями взаємодії країн В-4 є забезпечення енергетичної безпеки регіону, включно з модернізацією існуючої та будівництвом нової енергетичної інфраструктури, налагодження співробітництва у сферах оборони та безпеки, зокрема враховуючи фактор очікуваного скорочення військової присутності НАТО.

Важливою з точки зору національних інтересів Києва є *взаємодія членів Вишеградської групи з північними країнами* (Швецією, Фінляндією, Данією, Нідерландами), які формують групу найбільших критиків поточної політичної ситуації в Україні, що може ускладнити процес підписання та подальшу ратифікацію Угоди про асоціацію з ЄС.

Зауважимо, що формування ширшої за змістом та переліком учасників конфігурації співпраці належало до *пріоритетів головування Польщі у В-4* (липень 2012 - червень 2013 рр.), яка визначила серед завдань діяльності у середовищі інститутів ЄС також наступне:

1) просування спільних інтересів щодо довгострокового фінансування на період 2014-2020 рр., включно з пріоритетами Європейського інструмента сусідства і партнерства;

2) налагодження співробітництва у сфері оборони та безпеки, зокрема створення у 2016 р. Вишеградської Бойової групи Європейського Союзу, до участі у функціонування якої запрошено також Україну;

3) надання більшої ваги політиці вирівнювання всередині ЄС, збереження пропорцій фінансування Європейського фонду регіонального розвитку,

Європейського соціального фонду, Фонду згуртування, при одночасному запровадженні Спільних стратегічних рамок;

4) розвиток різних видів інфраструктури на території ЄС, враховуючи потребу диверсифікації поставки енергоносіїв з Росії, обговорення можливостей добування сланцевого газу, поклади якого мають на території Польщі, Угорщини, Литви, Румунії, Болгарії та України;

5) просування ініціативи «Східне партнерство», зокрема, залучення більших фінансових ресурсів в рамках нового бюджету ЄС;

б) залучення організацій громадянського суспільства, зокрема, відповідного Форуму Східного партнерства, до формування та реалізації європейської політики;

7) відкриття для партнерів можливостей агентств та програм, зокрема молодіжних та освітніх.

Країни Вишеграду наприкінці 2012 – на початку 2013 рр. в офіційних заявах також закликали Європейську Комісію та Європейську службу зовнішніх дій включити у «*дорожню карту*» *Східного партнерства*, яка готується до осіннього Саміту у Вільнюсі, такий пріоритет як інтеграція найбільш успішних східноєвропейських партнерів у внутрішній європейський ринок та створення спільної економічної зони, що, в свою чергу, повинно стимулювати здійснення реформ.

Водночас до східноєвропейських країн, включно з Україною, Вишеградською групою були спрямовані заяви щодо:

1) дотримання принципів поваги до прав людини, верховенства права взагалі, інших демократичних стандартів;

2) недопущення вибіркового правосуддя;

3) налагодження співробітництва з громадянським суспільством, і ця позиція була підсилена навесні – у червні 2013 р., коли, навіть представники Польщі, як найбільш переконаного «адвоката» України почали піддавати сумніву факт підписання документу у Вільнюсі у випадку недотримання цих вимог.

У липні 2013 року головування у В-4 перебрала Угорщина, яка визначила серед пріоритетів свого президентства забезпечення енергетичної безпеки регіону, розвиток його транспортної інфраструктури, посилення співробітництва у сфері безпекової та оборонної політики, економічне співробітництво, зокрема на рівні малого та середнього бізнесу, узгодження зовнішньої політики «четвірки», тобто, фактично, продовження реалізації цілей, сформульованих рік перед тим Польщею. При тім, у відносинах з країнами «Східного партнерства», включно України, В-4 підтвердила своє бажання виконувати роль посередника між його учасниками та державами-членами ЄС, а також передавати успішний досвід демократичних трансформацій. При тім, було ще раз наголошено, що підтримка центральноєвропейськими країнами підписання Угоди про асоціацію між з Україною, чи, щонайменше, її частини, що стосується зони вільної торгівлі, і її євроінтеграційних прагнень в цілому, повинна супроводжуватися дотриманням Києвом європейських цінностей та стандартів¹⁷.

Подібні заяви були озвучені на початку липня на Саміті В-4 у Віслі¹⁸, незважаючи на те, що, за деякими експертними оцінками, центральноєвропейські високопосадовці не отримали на той час нових аргументів на користь виконання Україною необхідних «домашніх завдань» до зустрічі у Литві.

2.3. Потенціал впливу країн Вишеградської четвірки на політику ЄС щодо східних сусідів

На сьогодні центральноєвропейським країнам, очевидно, недостатньо лобістського потенціалу для просування власної позиції серед решти членів ЄС, а кількість голосів, які мають в європейських інститутах країни Вишеграду та їх північні сусіди, не може скласти кваліфіковану більшість. Тому їх стратегічним

¹⁷ Programme of the Presidency, Hungarian Presidency 2013-2014 of the Visegrad group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://washington.kormany.hu/download/8/d8/70000/2400-WAS-2013-Magyarorsz%C3%A1g%20V4%20eln%C3%B6ks%C3%A9g%C3%A9nek%20programja-1081-KEEV-2013.pdf>.

¹⁸ Саміт Президентів країн Вишеградської групи та Президента України у Віслі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/13492-samit-prezidentiv-krajin-vishegradskoj-grupi-ta-prezidenta-ukrajini-u-visli>.

завданням є отримання підтримки держав, які мають велику економічну, політичну та інституційну вагу, насамперед, Німеччини та Франції. Наразі завдяки новим форматам взаємодії з цими країнами вдалося досягти сприятливих для Вишеградської четвірки рамок фінансування у 2014-2020 рр. Тим більше, що є достатньо обґрунтованою позиція, висловлена прилюдно спікером парламенту Угорщини Л. Ковнером, що Центральна Європа, у разі виходу із кризи, в якій вона перебуває, стане найбільш конкурентоспроможним регіоном у всій Європі¹⁹. Саміт В-4, який відбувся 6 березня 2013 р. за участі канцлера Німеччини А. Меркель та президента Франції Ф. Олланда, продемонстрував, що країни Веймарського трикутника є також зацікавлені у зміцненні військового потенціалу центральноєвропейських країн.

Зауважимо, що незважаючи на зближення європейських пріоритетів країн В-4, їх інтереси мають і певні відмінності, які слід відзначити окремо. Так, *Угорщина* найбільше постраждала від кризи, однак за результатами 2012 р. вже зуміла зменшити дефіцит бюджету. У публічних виступах лідер Угорщини В. Орбан почав наголошувати на «історії успіху» Угорщини, яка пододала економічну прірву, в якій знаходилась на початку його прем'єрства. Водночас економічний євроскептицизм, який доповнюється авторитарними тенденціями в управлінні, змушує європейські інститути приділяти цій країні особливу увагу. При цьому, падіння рейтингу правлячої партії ФІДЕС за рік до запланованих на весну 2014 р. парламентських виборів спонукає прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана шукати підтримку у закордонних угорців, надаючи їм можливість скористатися виборчим правом через здобуття угорського громадянства. Однак політика подвійного громадянства вже призвела до протистояння із Словаччиною, та, враховуючи латентний конфлікт з Україною щодо регулювання цього статусу для угорців, що проживають на території Закарпатської області, може ускладнити вироблення спільної позиції В-4 з приводу пріоритетів співробітництва з

¹⁹ http://www.galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=203507:visegrad-negyek-koever-laszlo-a-regionalizmus-az-europai-integracio-epitkoeve&catid=76:hazai-vonatkozasa-hirek&Itemid=113

східноєвропейськими партнерами²⁰. Водночас нейтралізує ці розбіжності насамперед *Дунайська стратегія* розвитку, яка була схвалена ЄС з ініціативи Будапешту, а також роль «мосту», яку відіграє ця країна між центральноєвропейськими та балканськими країнами. Тим більше, що на тлі конфронтації з країнами «старої Європи», уряд В. Орбана приділяє особливу увагу участі в регіональних європейських об'єднаннях, зокрема у зв'язку з головуванням Угорщини в Центральноєвропейській ініціативі у 2013 р. і у В4 у другій половині 2013 р.

Словацька Республіка, незважаючи на повторне формування лівоцентристського уряду Р. Фіцо весною 2012 р., не лише не відмовилася від зовнішньополітичної місії поширення демократичних цінностей у країнах Західних Балкан та Східної Європи, яка була започаткована у 1998-2006 рр. правоцентристськими коаліціями, але й додала до своєї проєвропейської політики реалізму технократичного характеру, припинивши ескалацію більшості конфліктів європейського масштабу. Мова йде про безболісне виділення внеску в Європейський стабілізаційний механізм на відміну від демаршу 2011 р., уникнення критики Угорщини за її політику підтримки закордонних співвітчизників, відчутна лібералізація візового режиму, зокрема з Україною, що має сприяти поживленню торгівлі та інвестицій у словацьку економіку²¹. Водночас Словаччина є єдиною державою Вишеграду, яка входить до єврозони та вимушена найтісніше координувати свою економічну політику з країнами ядра ЄС.

Польща зазнала найменших втрат від кризи, продемонструвавши упродовж останніх років навіть зростання, що вивело її до переліку шести найбільших європейських економік. Відповідно до проекту бюджету на 2014-2020 рр., Варшава набуває статусу найбільшого отримувача допомоги ЄС серед усіх країн-

²⁰ A blow for Viktor Orban Support for the prime minister seems to be fading fast [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/europe/21569456-support-prime-minister-seems-be-fading-fast-blow-viktor-orban>.

²¹ Slovakia's foreign policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2013/01/slovakia-0>

членів (майже 106 млрд. євро)²², а у регіоні Центральної і Східної Європи відіграє роль своєрідного інтеграційного центру для колишніх постсоціалістичних країн, про що вже було вказано вище. Водночас, беручи до уваги, що Варшаві у другій половині 2011 р., тобто під час головування в ЄС, не вдалося реанімувати ініціативу «Східне партнерство» як пріоритетний інструмент східної політики, то Польщі упродовж наступних років доводиться це робити за рахунок укріплення союзнитва з сусідніми малими державами та шляхом приваблення Німеччини.

Чеська Республіка залишається, за оцінками інвесторів, найбільш привабливою для вкладення капіталу, зокрема беручи до уваги прозору податкову систему, розвинуту інфраструктуру та близькість до європейського центру. Прямі вибори взимку цього року на посаду Президента М. Земана означають очікуване посилення проєвропейських настроїв у Празі та її готовність проводити спільну економічну політику з іншими країнами та інститутами ЄС²³. Так, новообраний президент вже заявив, що, на відміну від свого попередника, євроскептика В. Клауса, є «єврофедералістом» і прихильником введення єдиної європейської валюти – євро²⁴. При тім, основні пріоритети зовнішньої політики ЧР, які були сформульовані у липні 2011 р., передбачають, що окрім орієнтації на НАТО і США у сфері безпеки, основними економічними партнерами Праги будуть залишатися Німеччина і Польща, що означає формування так званої «центральноєвропейської вертикалі». Чеська Республіка також, подібно до Угорщини, відмовилася від регіонального лідерства у Центральній і Східній Європі на користь Польщі, нарощуючи активність серед інших країн ЄС.

Зауважимо, що оскільки Європейський Союз не отримав від США очікуваної допомоги у подоланні фінансової кризи, що сприяє формуванню конфлікту між цими центрами сили, країни «Нової Європи», які дотримуються атлантичної геополітичної орієнтації, є вимушеними балансувати між

²² ЕС может увеличить помощь Польше в следующем семилетнем бюджете до 106 млрд евро [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/rus/news/156865-es-mojet-velichit-pomosch-polshe-v-sleduyuschem-semiletnem-byudjete-do-106-mlrd-evro.html>.

²³ Перші прямі президентські вибори в Чеській Республіці. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1092/>.

²⁴ Новий президент Чехії обіцяє прислання країни до єврозони через 5 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/558150-noviy-prezident-chehiji-obitsyae-priednannya-krajini-do-evrozoni-cherez-5-rokiv.html>.

європейськими та іншими зовнішньополітичними пріоритетами. Водночас з їх інтересами, враховуючи узгодженість позицій «четвірки», вимушені рахуватися інші члени ЄС, зокрема пам'ятаючи про перешкоди, які створювали Чеська Республіка та Польща у 2008-2009 рр. у процесі ратифікації Лісабонського договору. Таким чином, можна стверджувати, що країни В-4 знаходяться на стадії облаштування певної ніші у європейській політиці, яка дозволить підвищити їх колективну роль та ефективніше захищати національні інтереси.

Аналізуючи *Східну політику країн Вишеградської четвірки*, варто зауважити, що *Польща* залишається прибічником підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за будь-яких умов, оскільки саме цей формат допоможе вирішити, на думку її посадовців, проблему дотримання демократичних стандартів і вибіркового правосуддя. Водночас у травні-червні 2013 р. у заявах міністра закордонних справ Польщі Р. Сікорського були озвучені певні сумніви щодо спроможності Києва виконати усі завдання ЄС. Тому оприлюднена позиція полягає у підтримці підписання угоди про асоціацію на Вільнюському саміті, однак при одночасному забезпечення в Україні сталості функціонування демократичних інститутів.

Подібно до північної сусідки, *Словаччина* теж дотримується тези про необхідність підписання цього документу на Саміті Східного партнерства у Вільнюсі восени 2013 р., що було продемонстровано під час зустрічі президентів І. Гашпаровича, лідера Польщі Б. Коморовського з президентом України В. Януковичем. Подібний сценарій, в цілому, підтримує *Чеська Республіка*, однак представники цієї країни в оприлюднених заявах пов'язують цей крок з вирішенням «справи Ю. Тимошенко». Угорщина, маючи специфічні відносини з Україною у етнополітичній сфері, у латентній формі вважає їх ключем до вирішення питання про європейську перспективу нашої держави.

Водночас навіть узгодження політики центральноевропейських країн в рамках Вишеградської групи, зростання її ефективності та технократичності шляхом уникнення конфліктних ситуацій в умовах кризи, входження у склад тимчасових внутрішньоевропейських альянсів не гарантує просування спільних

інтересів в рамках інститутів ЄС. Узгоджені позиції з урядами європейських країн можуть бути нівельованими після зміни парламентських коаліцій у країнах-партнерах (зокрема, восени 2013 р. відбудуться вибори у Німеччині). Окрім того, слід брати до уваги наростання розбіжностей між Францією та Німеччиною, які пов'язані з різними підходами щодо вирішення європейської кризи та соціальними пріоритетами в її умовах, а також відвертий скептицизм Великої Британії щодо можливостей поглиблення інтеграції чи, принаймні, збереження її сучасного рівня. Окрім того, виборчі цикли у країнах В-4 не є гармонізованими, що означає залежність результатів діалогу «четвірки» від характеру європейських програм урядів та президентів, які переобираються у *Варшаві, Будапешті, Празі та Братиславі*.

Таким чином, в оцінці потенціалу впливу В-4 на політику ЄС потрібно уникати крайнощів – як переоцінення її потенціалу у порівнянні з європейськими важковаговиками, так і нехтуванням її можливостями. Головна перевага Вишеграду полягає в організації великої кількості зустрічей, форумів, круглих столів, під час яких можливо спробувати узгодити спільні позиції і політику з іншими членами Співтовариства.

РОЗДІЛ III.

ДИНАМІКА ВЗАЄМОДІЇ МІЖ КРАЇНАМИ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ ТА УКРАЇНОЮ

3.1. Сфери результативного співробітництва

Після приєднання до Європейського Союзу перед В-4 постала проблема вибору об'єднуючих пріоритетів розвитку групи, одним з яких було визначено зміцнення стабільності у регіоні, зокрема, шляхом налагодження співробітництва з сусідніми країнами, з якими «четвірка» поділяла досвід перебування у соціалістичному таборі.

Перший прецедент нового формату взаємовідносин між Вишеградською групою та Україною сформувався у 2003 р., коли її статус почав розглядатися у контексті політики Східного виміру, тобто можливості надання Україні, Білорусі та Молдові асоціації з ЄС при умові їх попередньої демократизації. Після приєднання до ЄС центральноевропейськими країнами був апробований *формат В-4+*, основною ідеєю якого була передача досвіду інтеграції та модернізації східним сусідам. Для реалізації цієї ідеї, починаючи з 2004 р. керівники України неодноразово запрошувалися на саміти «четвірки». У травні 2007 р. міністр оборони Ю. Єхануров навіть заявив про бажання приєднання України до Вишеградської групи.

Можна зробити висновок, що упродовж останнього десятиліття лише члени Вишеграду послідовно підтримували політику «відкритих дверей» щодо східних сусідів, а також застосовували стратегію поєднання лобіювання їх інтересів всередині ЄС і подання прикладу успішності «європейського проекту».

Центральноевропейські держави є зацікавленими у формуванні зони безпеки і стабільності та, щонайменше, неавторитарних політичних режимів біля своїх кордонів (лише Чеська Республіка належить до сусідів другого порядку), і для досягнення цієї мети застосовують інструменти політичного впливу, а також налагодження контактів з органами місцевого самоврядування та громадянського суспільства. Також економіки «четвірки» потребують, з одного боку, нових можливостей для інвестування та збуту продукції, що може запропонувати їм Україна, з іншого, її участі у формуванні систем чи ринків надійного постачання енергоресурсів. Саме тому встановлення відносин політичної асоціації між Україною і ЄС, укладення угоди про поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі відповідає життєво важливим національним інтересам цих країн.

Країни Центральної Європи, починаючи з 2011 р., у контексті обговорення перспектив розвитку програми «Східне партнерство», пропонують перебрати на себе функції координації цієї ініціативою. Це пояснюється, насамперед, кращим розумінням колишніми членами соцтабору проблем, які потрібно вирішити східним сусідам, існуванням досвіду швидкої адаптації до європейських

стандартів, зацікавленістю у формуванні ареалу стабільності поблизу своїх кордонів. Водночас «нові» члени ЄС не є спроможними забезпечити ресурси для реалізації цих планів, тому стимулюють залучення ресурсів з інших джерел.

З геополітичної точки зору, найбільш результативним можна вважати співробітництво України з *Польщею*. З другої половини 1990-х рр. ці стосунки у політичній площині починають набувати ознак стратегічного партнерства, яке набуло офіційного статусу у 1996 р. Достатньо позитивний імідж України у польському суспільстві, добросусідські відносини та змістовне наповнення терміну «стратегічне партнерство» між державами ґрунтується на деяких геополітичних концепціях, відповідно до яких історичні випадки польсько-українських конфронтації і протистояння призвели до втрати незалежності обох держав. Також був зроблений висновок, що польсько-українське зближення є запорукою стримування експансії Росії у Центральній і Східній Європі²⁵.

Стратегічне партнерство між країнами знаходить своє вираження у формуванні спільної позиції з багатьох питань світової та загальноєвропейської політики. Найбільш виразною є *військово-політична співпраця* як важливий інструмент залучення до світової та європейської політики, яка у 2013 р. набула формату можливої участі України у формуванні окремої Вишеградської бойової групи, про що вже було сказано вище.

Взаємодія між Києвом і Варшавою має також ще більш важливий аспект: після 2004 р. вперше серед членів ЄС з'явилася країна, яка лобювала поглиблення європейської інтеграції України аж до відкриття перед нею європейської перспективи на умовах інституційного членства. Цей *статус «адвоката» Києва* свідчить про значні зусилля дипломатів, експертів, громадських і культурних діячів, спрямовані на примирення двох народів, зважаючи на велику кількість конфліктів в минулому.

Окрім того, Польща претендує на *роль лідера у відносинах між «новими сусідами» та ЄС на Сході*, переслідуючи, з одного боку, власні інтереси у

²⁵ Сеніч М. Погляди Єжи Гедройця на польсько-українське примирення/ Марія Сеніч. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/slavytyka/n59/023.pdf>

контексті своєї східної політики (економічні у колишніх республіках Радянського Союзу і підвищення політичної ваги всередині Євросоюзу), а також інтереси всієї європейської спільноти загалом. Під час головування в ЄС у другому півріччі 2011 р. Варшави приділяла основну увагу збільшенню ресурсів на реалізацію програм у Східній Європі у планованому бюджеті на 2014-2020 рр.

У результаті покращення відносин між Росією та Польщею у період президентства Б. Коморовського, «Східне партнерство» перестало сприйматися Москвою як інструмент, який спрямований виключно проти російських інтересів. Це стало додатковим аргументом для переконання Варшавою інших членів ЄС, зокрема у форматі «Веймарського трикутника», в тому, що *поглиблення відносин з Україною не приведе до кризи у відносинах з Москвою*, і, водночас відкриє українські ринки для європейських, зокрема, німецьких інвестицій та товарів.

Просуваючи позицію про потребу документального надання Україні європейської перспективи, Польща наголошувала у відносинах з Києвом, що мінімальним завданням «Східного партнерства», а, у майбутньому, у випадку підписання Угоди про асоціацію, є адаптація національного законодавства до вимог Євросоюзу, що неможливо здійснити без внутрішніх реформ і досягнення прогресу у сфері демократизації. На думку Варшави, будівництво довгострокових відносин між Києвом і Брюсселем є можливим лише на основі дотримання демократичних стандартів, чому сприятиме залучення представників громадянського суспільства, регіональних та місцевих органів влади до формування *політики «Східного партнерства»*, а у майбутньому – управління асоціацією між Україною і ЄС.

У контексті розвитку «Східного партнерства» Польща у 2011-2012 рр. запропонувала запровадити для його членів, включно з Україною, принципу «більше за більше», що має стимулювати проведення реформ, а також перелік ключових ініціатив та проектів, які повинні бути реалізовані в рамках наступної фінансової перспективи, створення бізнес-форуму, який би став платформою співробітництва між підприємницькими колами східноєвропейських держав, ЄС, міжнародними фінансовими установами. До польських пріоритетів так званої

«східної політики» також належить запровадження *інтегрованого підходу до управління кордонами з країнами СП, програм розвитку регіонів на основі принципів відповідної європейської політики.*

Саме Варшава, враховуючи латентний пошук вигідних відносин з «Газпромом», повчальний досвід українсько-російської газової війни 2009 р., об'єктивну потребу виведення України із зони енергетичного пресингу Росії виступила у 2010-2011 рр. одним із ініціаторів розробки *політики диверсифікації джерел енергопостачання.*

У період головування Польщі у ЄС у другій половині 2011 р. активно обговорювалося питання про методи результативного запровадження в Україні центральноєвропейського досвіду реформ, для чого може використовуватися, поміж іншого, формат «В-4 + Україна», що спонукатиме до системних перетворень на основі європейської моделі. Варшава також розпочала розробку формату підтримки проектів та процесу інвестування у Східній Європі країн, що входять до Центральноєвропейської ініціативи, зокрема Австрії, а також ініціювала програму підтримки трансформації, регіональної співпраці та громадянського суспільства в рамках Вишеградського фонду.

На вже згаданому Саміті Вишеградської групи у Віслі, що відбувся 2-3 липня, Президент Польщі висловив задоволення, насамперед, з усної згоди української колеги брати участь у реформуванні газового ринку центральноєвропейських країн, надавати сховища для зберігання європейського газу, а також обговорювати у подальшому формат залучення України до функціонування Вишеградської бойової групи. Остання заява Б. Коморовського про «абсолютну» підтримку Києва щодо підписання Угоди про асоціацію в тому числі корелює з фактичним початком президентської кампанії у Польщі, яка завершиться влітку 2015 р., що потребує від чинного лідера зовнішньополітичного успіху у формі європейської політичної асоціації з східним сусідом.

На зміст і динаміку розвитку відносин між Україною та *Угорщиною* упродовж останніх років опосередковано впливали *стосунки між Будапештом*

та Брюсселем, які можна охарактеризувати як конфліктогенні, беручи до уваги, що політика чинного уряду на чолі з прем'єр-міністром В. Орбаном, конституційні та законодавчі акти, схвалені парламентом Угорщини, сприймаються як такі, що порушують засадничі принципи функціонування Європейського Союзу. Так, 11 березня 2013 р. угорський парламент прийняв поправки до Конституції, які запроваджують певні обмеження свободи слова, передбачають можливість політичної реклами під час виборчих кампаній лише у державних ЗМІ, відкривають можливість для втручання у духовні справи, послаблюють роль Конституційного суду. Цей крок викликав критику Європейської комісії, лідерів європейських «важковаговиків», зокрема Німеччини, які звинуватили Будапешт у нехтуванні спільних європейських цінностей та зобов'язань²⁶.

Окрім того, завдяки заяві лідера праворадикальної партії «За кращу Угорщину» («Йоббік») М. Дьондьоші про потребу складання списків політиків єврейського походження в угорському парламенті та уряді, в суспільстві та політикумі загострилася дискусія на тему антисемітизму²⁷. Незважаючи на засудження такої поведінки більшістю фракцій парламенту, президентом та урядом Угорщини, спеціальну заяву з приводу антисемітських висловлювань депутата зробила Європейська Комісія. Водночас провідні західні ЗМІ звинуватили у антисемітизмі не тільки ЙОББІК, але й правлячу партію ФІДЕС і її лідера В. Орбана²⁸. Як продовження цієї теми, 5-7 травня 2013 р. у Будапешті відбувся Всесвітній єврейський конгрес, під час якого критиці були піддані не лише антисемітські настрої у суспільстві, але й антиліберальні тенденції в економіці, зокрема жорсткість податкового і регуляторного регулювання діяльності банків та ТНК. Зокрема, 1 березня 2013 р. В. Орбан призначив на посаду Угорського національного банку – останнього непідконтрольного йому інституту – міністра економіки Д. Матолчі, який до того був відповідальний за прийняття таких неоднозначних рішень як відмова від прогресивного

²⁶ <http://www.spiegel.de/politik/ausland/orbans-verfassungsanderung-ungarns-gefaehrlicher-weg-a-887996.html>

²⁷ <http://magyarnarancs.hu/belpol/folytatja-a-zsidozast-gyongyosi-marton-83717>

²⁸ <http://www.regnum.ru/news/fd-abroad/magyar/polit/1599594.html#ixzz2TGJeEERj>

оподаткування та введення плоскої шкали прибуткового податку в 16 %, націоналізація приватних пенсійних фондів, банківський податок і спеціальний податок на ТНК²⁹. Всі ці тенденції політичного та соціально-економічного життя Угорщини стали підставою для схвалення Європейським Парламентом на початку липня 2013 р. так званого «Звіту Тавареса», в якому було критично оцінено стан дотримання базових європейських цінностей в цій країні. Це, в свою чергу, викликало негативну реакцію угорського парламенту щодо упередженого ставлення до пріоритетів внутрішньої політики в Угорщині³⁰.

В умовах напружених відносин із частиною держав ЄС та його керівними структурами, показовими є спроби Будапешта налагодити *більш тісне партнерство з країнами Східної Європи*. Зокрема, цю тенденцію демонструє налагодження діалогу з Білоруссю після різкого загострення двосторонніх відносин у 2012 р. Під час консультацій між зовнішньополітичними відомствами двох країн, що відбулися у травні 2013 р., сторони домовилися обговорювати питання розвитку двосторонніх політичних і економічних відносин, співробітництва в галузях культури та освіти, розширення договірно-правової бази і, зокрема, покращення відносин Білорусі з Євросоюзом у рамках програми «Східне партнерство». Ще раніше, а саме у січні, під час візиту прем'єр-міністра Угорщини до Російської Федерації були обговорені перспективи інтенсифікації співробітництва у торгівельно-економічній та енергетичній сферах, зокрема два великих інвестиційних проекти – розвиток газопроводу «Південний потік» і атомної електростанції в угорському м. Пакш, однак перемовини не завершилися конкретними результатами³¹.

На фоні цих не дуже вдалих спроб «прориву на Схід» Угорщина активізувала діалог з Україною. Зокрема, 22 березня 2013 р. у Варшаві під час тристоронньої зустрічі президентів України, Польщі та Угорщини Я. Адер заявив, що його країна, поряд із Польщею, належить до числа *безумовних прибічників*

²⁹<http://www.origo.hu/gazdasag/20130228-orban-viktor-megnevezte-simor-andras-utodjat-a-magyar-nemzeti-bank.html>

³⁰<http://www.visegradgroup.eu/news/hungary-fidesz-submits-130704>

³¹<http://www.magyarhirlap.hu/orban-viktor-putyinnal-targyalt>

європейської інтеграції України³². Того ж місяця під час візиту прем'єр-міністра України М. Азарова у Будапешт було досягнуто домовленості про *реверсні поставки природного газу з Угорщини в Україну в обмін на збільшення зворотних поставок електроенергії*, а також підтверджено підтримку укладення Києвом угоди про асоціацію з ЄС³³.

Традиційно Угорщина виділяє суттєве фінансування на підтримку *розвитку національно-культурних товариств*, інших закладів, які підтримують розвиток співвітчизників в Україні, зокрема на території Закарпатської області. Водночас диференціація угорської громади та її структур на прихильників основних політичних сил в Угорщині – ФІДЕС та Угорської соціалістичної партії – мають наслідком розподіл цих ресурсів теж, переважно, за партійним принципом. Так, для розвитку Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II в м. Берегово (Закарпатська область) угорський уряд цього року виділив фінансову допомогу у розмірі понад 2 млн дол., при чому цей заклад є афілійованим з Товариством угорської культури Закарпаття, який є партнером правлячої ФІДЕС в Угорщині³⁴.

До позитивних тенденцій двосторонніх відносин належить *зростання торгівельного обороту*, яке розпочалося ще у 2009 р., збереження угорських інвестицій в економіці України, незважаючи на відтік іноземних капіталовкладень іншого національного походження.

Враховуючи наближення Саміту країн Східного партнерства у Вільнюсі, треба брати до уваги позицію Угорщини про підтримку усіх форм розвитку відносин України з ЄС, включно з ідеєю якнайшвидшого підписання Угоди про Асоціацію, яка була підтверджена на останньому саміті В-4 у м. Вісла.

Українсько-чеські зв'язки є обумовленими багатьма об'єктивними передумовами і суб'єктивними чинниками. На відміну від інших центральноєвропейських країн, **Чеська Республіка** не має спільного кордону зі Східною Європою загалом та Україною зокрема. Це призводить до того, що Прага

³² http://www.ukrinform.ua/ukr/news/polshcha_i_ugorshchina_za_e_vrointegratsiyu_ukraini_lovochkin_1809857

³³ <http://ua.for-ua.com/politics/2013/03/28/171525.html>

³⁴ [http://zakarpattya.net.ua/News/109073-Uhorshchyna-vydilyla-\\$2-mln-Zakarpatskomu-uhorskому-institutu](http://zakarpattya.net.ua/News/109073-Uhorshchyna-vydilyla-$2-mln-Zakarpatskomu-uhorskому-institutu)

має значно менше спільних економічних, політичних та гуманітарних інтересів щодо цього регіону, у порівнянні з іншими країнами Вишеградської групи³⁵. Упродовж першого постсоціалістичного десятиліття Чехія зосередила дипломатичні зусилля на вибудовуванні відносин із Заходом, одночасно дистанціювавшись від Сходу. До того ж відсутність чисельної чеської етнічної меншини в Україні і Східній Європі загалом зумовлюють низький рівень зацікавленості у політичних відносинах із цим регіоном. Виняток складає *регіональне співробітництво* із Закарпатською областю, яка у міжвоєнний період входила до складу Першої Чехословацької Республіки та Волинню, де проживає досить чисельна чеська діаспора. На їх території реалізуються соціальні і гуманітарні проекти, що активно підтримуються чеськими урядовими структурами.

Лише після приєднання до ЄС у 2004 р., Чеська Республіка, так би мовити, «розвернулася до Сходу». Зокрема, Прага підтримала позицію Варшави щодо використання *європейських стандартів, зокрема їх «трансферу» через механізм «Східного партнерства»*, хоча, вочевидь, цього виявилось недостатньо для стимулювання реформ у сусідніх країнах, включно з Україною. Активна увага до регіону була відповіддю Праги на пошуки власної «спеціалізації» в рамках розширеного ЄС³⁶. Проте, як свідчать документи МЗС Чеської Республіки, регіон Східної Європи є менш пріоритетним для чеської зовнішньої політики у порівнянні із Західними Балканами чи Центральною та Східною Азією, яким ця країна також надає технічну і гуманітарну допомогу³⁷, не кажучи також про відносини із європейськими провідними державами, Брюсселем в цілому та США.

Позаяк Прага не має географічних кордонів із Україною, а, отже, не поділяє чутливі проблеми, пов'язані із безпосереднім сусідством, це в тому числі, визначило критичну позицію цієї країни у питанні Ю. Тимошенко, надання політичного притулку представникам української опозиції. Тому у контексті очікування на підписання на Вільнюському саміті Угоди про асоціацію, велике

³⁵ Drulak P. Regional and International Relations of Central Europe / P. Drulak, Z. Šabi. – Macmillan, 2012. – P. 292.

³⁶ Drulak P. Regional and International Relations of Central Europe / P. Drulak, Z. Šabi. – Macmillan, 2012. – P. 292.

³⁷ Drulak P. Regional and International Relations of Central Europe / P. Drulak, Z. Šabi. – Macmillan, 2012. – P. 292.

значення має підтримка цього кроку, висловлена Президентом М. Земаном на зустрічі у Віслі. При цьому, чеський Президент заявив про намір відвідати Київ у жовтні, що, на його думку, може «хоча б якось допомогти залученню України до євроінтеграції». Цю заяву потрібно сприйняти у контексті нещодавньої критики дій української влади у «питанні Тимошенко», яка була озвучена під час зустрічі з Президентом Німеччини Й. Гауком³⁸.

Покращення двосторонніх відносин між Україною і *Словаччиною* відбулося наприкінці 1990 – на початку 2000-х рр., що пояснюється зміною політичного керівництва у Братиславі. Починаючи з жовтня 2001 р., ця країна керувалася у формуванні своєї зовнішньої політики «Стратегією розвитку відносин з Україною», в якій було визначено, що національним інтересам Словаччини відповідає максимальне наближення Києва із НАТО та ЄС. Це насамперед пояснювалося *фактором спільного кордону, газової залежності від російських енергоносіїв*, що надходять через територію України. Двосторонні відносини також отримали новий імпульс у зв'язку з започаткуванням реалізації програми ЄС «Східне партнерство». Зокрема, під час зустрічей міністрів закордонних справ України та Словацької Республіки, що відбулися у першій половині 2010 р. було досягнуто домовленостей про надання українсько-словацькій співпраці пріоритетного статусу у період головування СР у Вишеградській групі у 2010-2011 рр.

Наразі розвиток українсько-словацьких відносин відбувається у контексті налаштованості Словаччини активно підтримувати інтеграційні та модернізаційні наміри свого найбільшого сусіда – України, – та позиціонування Києва як важливого елемента загальноєвропейської стабільності. Окрім того, Братислава заявила про готовність вести інтенсивний діалог одночасно з представниками української влади та громадянського суспільства³⁹.

Оптимізації відносин між Україною та Словаччиною сприяє зростання зацікавленості Братислави у створенні зони вільної торгівлі між Києвом та ЄС,

³⁸ Президенты Чехии и Германии раскритиковали украинские власти из-за Тимошенко

³⁹ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. Máj 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vlada.gov.sk/data/files/2008_programove-vyhlasenie-vlady.pdf.

функціонування якої забезпечить збільшення обсягів зовнішньої торгівлі товарами та послугами (у першу чергу, у сфері транспорту і логістики). До періоду, коли мають бути введені в експлуатацію нові енергоблоки атомної електростанції у м. Моховце, Словаччина зазнаватиме дефіциту електроенергії власного виробництва, з огляду на що виробництво будь-яких енергоємних товарів для словацьких підприємств в Україні може виявитись взаємовигідною формою співробітництва у промисловій сфері.

Великий потенціал для співробітництва між Україною і Словаччиною має також *спільне забезпечення енергетичної безпеки*, що зумовлено негативним досвідом російсько-українського газового конфлікту 2009 року. Упродовж останніх років Братислава налагодила реверсні поставки газу із Чехії, Австрії, Угорщини, і цими можливостями у 2013 р. прагне скористатися Україна, що, в свою чергу, викликає опір російського «Газпрому»⁴⁰.

Налагодженню міжнародного співробітництва між Києвом і Братиславою сприяють *спільні партнерські проекти між неурядовими організаціями* як, наприклад, «Національний Конвент України щодо ЄС: діалог громади, влади та бізнесу», що спирався на успішний досвід Словаччини в реалізації власних форумів відносно ЄС. Позитивної оцінки заслуговує діяльність Центру передачі інтеграційного та трансформаційного досвіду, створеного у 2010 р. при МЗС Словаччини, який сприяв проведенню стажувань представників України в міністерствах та відомствах Словацької Республіки.

Саме у Братиславі розміщено секретаріат Вишеградської четвірки та Вишеградський фонд, що, зокрема, обумовлює найбільшу громадську підтримку так званої «вишеградської ідеї», «бренду», «центральноєвропейського духу» саме серед словацького суспільства. Ця країна також робить найбільший фінансовий внесок у розрахунку на душу населення до Вишеградського фонду.

Вважається, що Словаччина може відіграти визначальну роль у підвищенні економічної ефективності реанімації Вишеградської групи, залучивши до членства в ній сусідню Австрію. Остання може співфінансувати проекти

⁴⁰http://ipress.ua/news/gazprom_pogrozhuie_slovachchyni_cherez_rishennya_postachaty_gaz_v_ukrainu_8413.html

«Східного партнерства», зокрема за участю України, а також лобіювати в структурах ЄС більш прихильне ставлення до східноєвропейських держав, позаяк президент І. Гашпарович у контексті останніх офіційних заяв виявив безумовну підтримку ідеї підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у листопаді 2013 р.

Одним із основних сфер результативної взаємодії між країнами Вишеграду та Україною є також гуманітарне співробітництво, зокрема, враховуючи існування спільних кордонів та процес лібералізації візового режиму.

3.2. Візовий діалог Україна-ЄС: контекст країн Вишеградської четвірки

Процес лібералізації візового режиму між Україною та ЄС був започаткований Україною, яка в *односторонньому порядку* ввела безвізовий режим для громадян країн ЄС. Подальша візова політика України спрямована на відстоювання позицій безвізового режиму в'їзду своїх громадян до країн ЄС на принципах взаємності.

Активний рух до безвізового режиму розпочався з **набранням чинності з 1 січня 2008 р. пакету Угод між Україною та ЄС про спрощення оформлення віз та реадмісію**. Окреслюючи зміст, алгоритми та етапність просування до безвізового режиму України з ЄС, включно з країнами Вишеградської групи, необхідно зауважити, що наразі вже є певні здобутки і результати⁴¹.

Країни Вишеградської групи належать до так званої групи «*нових*» країн Європейського Союзу, які нещодавно увійшли і в Шенгенський простір. З огляду на це візову політику і практику Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини щодо України в першу чергу слід розглядати *як складову політики ЄС з візових питань*. Наразі візова політика цих країн по відношенню до України здійснюється на підставі Шенгенських *acquis*, Угоди про спрощення оформлення віз між Україною та ЄС, доповнень до неї, Візовим кодексом ЄС, який введено в дію з квітня 2010 року, та Угод між Польщею та Україною, Угорщиною та Україною, Словацькою

⁴¹ S.Mytaryayeva. EU-Ukraine Visa Dialogue: Context of the Visegrad Group Countries. //Ukraine and Visegrad Four towards a Mutually Beneficial Relationship/ V.Pulisova, Ею Strazay (eds.). Bratislava, 2010. – p.111-127

Республікою і Україною про місцевий прикордонний рух (*local border traffic*). Нові вимоги, правила та стандарти ЄС і Шенгену щодо візової політики стали новими як для країн Вишеградської четвірки, так і жителів України та її прикордоння.

Необхідно зазначити, що окрім головного виміру у візовому діалозі між Україною та ЄС - *практичного* (проведення комплексних реформ в Україні), є ще і *політичний*, пов'язаний зі стриманими настроями щодо безвізового режиму деяких країн ЄС, які піддають сумніву здатність України дотримуватися правил ЄС, а також міграційними ризиками, які принесла остання хвиля розширення ЄС. Тим не менше, Україна розраховує на підписання Угоди про асоціацію в листопаді 2013 року на саміті «Східного партнерства» у Вільнюсі, важливим сегментом якої є, власне, візова лібералізація.

В напрямку лібералізації візового режиму між Україною та ЄС за останній період:

1) *Досягнуто* спрощення візової процедури щодо оформлення шенгенських віз (багаторазові, довготермінові та безкоштовні візи) для визначених категорій громадян України та запроваджено режим безвізових поїздок для власників службових та біометричних паспортів)⁴²;

2) *Запроваджено* місцевий прикордонний рух для жителів прикордонних територій України з Польщею, Угорщиною та Словаччиною.

3) *Розпочато* новий етап візових відносин з ЄС, а саме: **від спрощення процедури оформлення віз до поступової лібералізації візового режиму** (скасування візових зборів для всіх категорій громадян України).

4) *Започатковано* **структурований візовий діалог** з ЄС (формулювання заходів та рекомендацій, виконання яких дозволить запровадження безвізового режиму).

5) *Здійснено* важливі кроки в реалізації Комунікації Європейської Комісії «Східне Партнерство», зокрема інтенсивно іде реалізація «Дорожньої карти», яка містить передумови та *«технічні критерії»*, виконання яких дозволить скасувати

⁴² Джерело: Офіційний сайт Верховної Ради України, Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_850.

візи у взаємовідносинах України з державами ЄС (безпека документів, у т.ч. запровадження збору біометричних даних; боротьба з нелегальною міграцією, включаючи реадмісію; підтримка громадського порядку та безпеки; захист фундаментальних прав людини).

б) *Досягнуто* позитивних змін у візовій статистиці:

- значне збільшення кількості видачі безкоштовних віз;
- істотне збільшення відсотка видачі багаторазових віз (від 1 до 5 років);
- зменшення кількості відмов у видачі віз в середньому з 12 % у 2007 р. до 6 % у 2008 р. та 5 % у 2009 р. Ці ж тенденції зафіксовані експертами і у 2010-2012 рр.

Зазначимо, що *місцевий прикордонний рух* – це спеціальний режим систематичного перетину кордону і перебування жителів прикордонних регіонів у визначеній прикордонній зоні сусідніх країн на підставі спеціального документу з метою родинного, соціально-культурного, туристично-оздоровчого, економічного, наукового спілкування. Застосування цього інструменту лібералізації візового режиму сприяє, в першу чергу, розвитку добросусідських відносин та регіональної співпраці, збереженню і підтримці соціальних, культурних, сімейних, економічних зв'язків між жителями прикордонних територій країн-сусідів тощо. Європейський Союз схвалив цей досвід, на сьогодні *місцевий прикордонний рух став одним із ексклюзивних досягнень Європейського Союзу в напрямку лібералізації візового режиму з Україною*. Зазначимо, що три з чотирьох країн Вишеграду є учасниками цього інструменту лібералізації візового режиму:

- *Польща* (з 1.07.2009 р; 30 км вздовж спільного кордону (1822 польських та 1545 українських населених пунктів).; вартість дозволу – 20 євро (від цієї сплати звільняються інваліди, пенсіонери та діти віком до 18 років); період оформлення дозволу - не більше 60 днів з дня прийняття заяви, а в окремих випадках цей строк може бути продовжено до 90 календарних днів; період дії дозволу – до 5 років; термін перебування – не більше 60 днів з моменту

перетину кордону, але загалом не більше 90 днів протягом кожних 6 місяців з дати першого перетину кордону)⁴³;

- *Угорщина* (з 11.01.2008 р.; зона дії 50 км вздовж спільного кордону (244 угорських та 384 українських населених пунктів); вартість дозволу – 20 євро (не стягується з визначеної категорії громадян (інваліди, пенсіонери, діти у віці до 18 років та дітей, що знаходяться на утриманні, віком до 21 року)); період оформлення дозволу – до 10 днів; період дії дозволу – від 1 до 5 років, термін перебування – не більше 90 днів)⁴⁴;
- *Словаччина* (з 27.09.2008 р.⁴⁵; зона дії 30-50 км вздовж спільного кордону (299 словацьких та 280 українських населених пунктів); оформлюється безкоштовно; період оформлення – від 60 до 90 днів, період дії дозволу – від 1 до 5 років; термін перебування не більше 90 днів протягом одного візиту та загалом не перевищувати 90 днів впродовж 6 місяців⁴⁶ .

Довідково: Угоду про місцевий прикордонний рух між Україною та Словацькою Республікою було модифіковано в 2011 р. на виконання українсько-словацьких домовленостей, досягнутих на найвищому рівні під час офіційного візиту в Україну Президента Словацької Республіки І. Гашпаровича та окремого доручення Президента України В. Януковича щодо подальшої лібералізації візового режиму між Україною та Словацькою Республікою. Посольство України в Словаччині 29 листопада 2010 р. в рамках робочої зустрічі провело переговори представників української та словацької сторін з питань реалізації Угоди між Україною та Словаччиною про місцевий прикордонний рух (від 30 травня 2008 р.), на яких були визначені конкретні напрями модифікації її положень. Під час переговорів сторони дійшли згоди про необхідність удосконалення механізму реалізації положень Угоди про місцевий прикордонний рух з тим, щоб якомога більша кількість громадян – жителів прикордонних районів України та Словаччини змогли скористатися правом на вільне пересування в рамках цього інструменту лібералізації візового режиму. Під час візиту Президента України до Словацької Республіки (червень 2011 р.) модифікована Угода була підписана. Вона набула сили 29 грудня 2011 р. Жителі прикордонних регіонів України мають змогу отримувати дозволи на місцевий прикордонний рух безкоштовно, кількість необхідних документів для отримання дозволу значно скорочена, термін перебування в рамках прикордонної зони (30 км) розширена.

⁴³ Джерело: Угода про місцевий прикордонний рух між Україною та Польщею (від 28.03.2008 р.), режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616_138&p=1251789577690164.

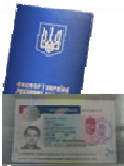

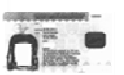

⁴⁴ Угода про місцевий прикордонний рух між Україною та Угорщиною (від 18.09.2007 р.), режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/348_072.

⁴⁵ Угода про місцевий прикордонний рух між Україною та Словаччиною (від 30.05.2008 р. із змінами від 17.06.2011 р.), режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/703_076;
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/703_090

Інструмент місцевого прикордонного руху, який використовується країнами Вишеграду, окрім Чехії, має ряд відмінностей:

Таблиця 1

Місцевий прикордонний рух: форми та умови

Країни	Зона перебування	Дозвіл	Вартість дозволу	Період оформлення дозволу	Термін дії дозволу	Термін перебування
	50 км (244 угорських та 384 українських населених пунктів)		20€ (не стягується з інвалідів, пенсіонерів, дітей у віці до 18 років та дітей на утриманні віком до 21 року)	10 днів	1-5 років	не більше 90 днів
	30-50 км 299 словацьких та 280 українських населених пунктів)		0 €	30 днів	1-5 років	90 днів впродовж 6 місяців).
	30 км (1822 польських та 1545 українських населених пунктів)		20€ (не стягується з інвалідів, пенсіонерів та дітей віком до 18 років)	60-90 днів	1-5 років	60 днів протягом одного візиту (загалом не більше 90 днів впродовж 6 місяців).

За результатами Всеукраїнського моніторингу видачі віз громадянам України консульськими установами країн ЄС на території України, який вже 7 рік поспіль проводиться Міжнародним консорціумом «Європа без бар'єрів» візова політика країн Вишеградської групи щодо українців визначена як «дружня» у порівнянні з іншими країнами Шенгенської зони (Рис.1)⁴⁷.

⁴⁷ Шенгенські консульства в оцінках та рейтингах. [Електрон. ресурс]. Київ. Режим доступу: http://www.novisa.org.ua/analitic/?analitic_id=52.

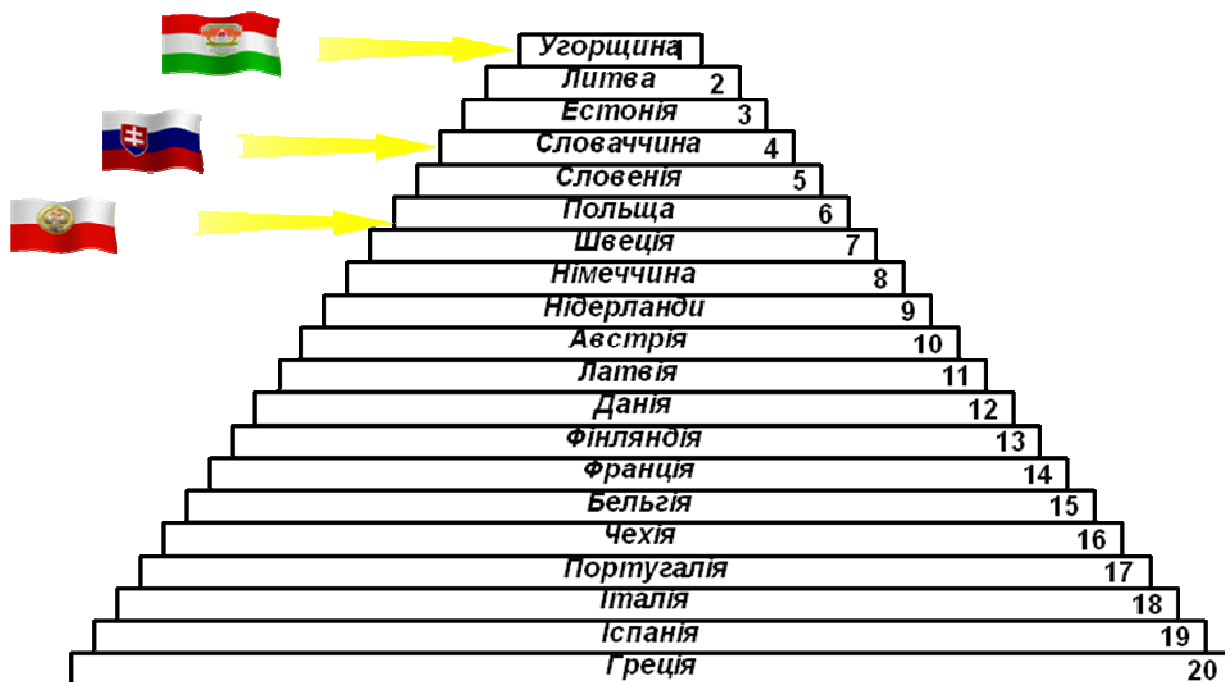

Рис. 1

Довідково. Моніторинг проводиться Всеукраїнським консорціумом експертних організацій та аналітичних центрів України, до складу якого входить і Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Ужгород, в рамках реалізації Міжнародної громадської ініціативи «Європа без бар'єрів» в 6 етапів (липень-серпень, листопад 2008 р.; липень 2009 р.; липень-серпень 2010 р.; липень-серпень 2011 р., червень-липень 2012 р.). Ідея консорціуму базується на переконанні про необхідність відмови від візових бар'єрів всередині Європи, як від застарілих, архаїчних та неефективних інструментів міграційного контролю. Спочатку візові режими мали слугувати перешкодою для злочинності, однак злочинці успішно долають їх, і в кінцевому підсумку такі режими створюють перешкоди для законослухняних громадян. Сучасні технологічні досягнення, включаючи біометричні паспорти, дозволяють забезпечити ефективне управління міграційними процесами на кордонах Шенгенської зони та інших країн Європи без застосування візового режиму.

В цьому контексті, за результатами всіх етапів моніторингу на загальноукраїнському фоні, якість імплементації Угоди про спрощення оформлення віз та Візового Кодексу ЄС в консульських установах ЄС країн Вишеградської групи на території прикордонних областей України (Генеральному консульстві Угорщини в м. Ужгороді, Консульстві Угорщини в м. Берегово та Генеральному консульстві Словацької Республіки в м. Ужгороді, Генеральному консульстві Республіки Чехія у м. Львів та Генеральному консульстві Республіки

Польща в м. Львів) *видібно вирізняється від загальноукраїнських показників та є однією з найкращих*⁴⁸.

Інструмент місцевого прикордонного руху між Україною та Угорщиною передбачає найкращі умови щодо зони в'їзду, перебування і періоду очікування у порівнянні з відповідними інструментами між Україною та Словаччиною або Україною та Польщею. Результати практичного функціонування місцевого прикордонного руху наразі показали, що існуючі відмінності в формах місцевого прикордонного руху по відношенню до України значно впливають на бажання та можливості жителів прикордоння України користуватися цим інструментом лібералізації візового режиму. Угорські консульства видають дозволи на місцевий прикордонний рух головним чином на 5 років, в той час як словацьке консульство призупинило видачу таких дозволів у вересні 2011 року і відновило роботу тільки в грудні 2012 року. Крім того, термін дії словацьких дозволів на місцевий прикордонний рух становив не більше одного року.

Напрацьована в угорсько-українських взаєминах форма місцевого прикордонного руху наразі виявилася більш ліберальною і, власне як сама прогресивна і дієва, потребує нормативного закріплення та поширення її використання на інші суміжні з Україною країни ЄС. Відпрацювання і запровадження ж *єдиної форми місцевого прикордонного руху* всіма суміжними з Україною країнами ЄС дало б можливість зробити *якісний стрибок* у спрощенні візової процедури шляхом поширення дії дозволу на перетин кордону з *однією з цих країн ЄС* і перебування у визначеній прикордонній зоні на перетин кордонів та перебування у визначених прикордонних зонах *усіх інших країн (Угорщини, Словаччини, Польщі та Румунії)*. Це б сприяло формуванню на спільному Шенгенському кордоні ЄС та України *території стабільності, безпеки та співробітництва і досягненню стратегічних цілей транскордонного співпраці*.

Таким чином візовий режим та мобільність є найбільш відчутними стимулами ЄС для східних сусідів. Наразі ЄС створює умови для ослаблення

⁴⁸ Основні результати громадського моніторингу візової практики країн ЄС та Шенгену в Україні. Підсумки громадського моніторингу Kyiv, 2012. Available from <http://novisa.org.ua/analytic//osnovni-rezultati-gromadskpgo-monitoringu-diuchix-norm-ta-pravil-vizovoi-praktiki-krain-es-tashengeny-v-ukraini/ua>.

обмежень щодо вільного пересування шляхом глибоких реформ у країнах-партнерах, включно і в Україні. Країни В4 безперечно можуть відгравати в цьому процесі більш активну роль. Насамперед настав час узгодженої позиції щодо візових та міграційних питань, адже наразі країни В4 мають різні позиції щодо візового режиму із східними сусідами. Для прикладу, з 2011 р. Польща як країна В4 відмовилась від оплати за національні довгострокові візи, а згодом Угорщина, Словаччина та Чехія спростили візову політику для українців. Проте, кожна держава В4 застосовує свої власні рішення щодо візової політики та практики, в той час, коли спільно ці країни могли б спробувати переконати інші держави-члени ЄС не остерігатися неконтрольованого потоку міграції зі Східної Європи у разі відміни візового режиму з Україною. Тим більше, що *Празький процес* як міжурядова платформа, започаткована 2009 р. для міграційного партнерства між ЄС та його східними та південними сусідами, як раз і спрямована на підготовку профілів міграції для держав Східної Європи⁴⁹.

Головування Угорщини у Вишеградській групі та Центральноевропейській ініціативі в 2013 р. створює гарні можливості для встановлення широкого, міжнародного дискурсу щодо порядку денного відносин країн V4+ в нових умовах ЄС, який змінюється. Цей міжнародний дискурс в т.ч. може бути ініційований Національним інститутом стратегічних досліджень та його регіональним філіалом в Ужгороді та іншими міжнародними аналітичними інституціями країн В4. Це б слугувало добрим «інтелектуальним підґрунтям» року Центральної Європи.

Україна, як не член Шенгенської зони, має продемонструвати політичну волю та інституційну спроможність по виконанню домашніх завдань для досягнення стандартів безпеки і надійності з метою переконання урядів держав-членів ЄС зняти візові зобов'язання. Держави-члени ЄС, включно з країнами Вишеградської четвірки, повинні допомагати своїм сусідам у формуванні та виконанні поставлених завдань, оскільки вигода від цього буде взаємною.

⁴⁹ Marta Jaroszewicz. Why Isn't the V4 More Active in Visa Liberalisation With Eastern Europe? <http://visegradrevue.eu/?p=1444all>

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ:

ЗАВДАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ВИШЕГРАДСЬКИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРИЗИ

Курс на євроінтеграцію є об'єктивною потребою для України, яка потребує надходження західних технологій та інвестицій, модернізацію країни, дотримання базових демократичних стандартів, необхідних вже для позитивного іміджу країни у світовому співтоваристві, незважаючи на загрози асиметричної інтеграції, тобто одночасного очікування вигід від інтеграції у євразійський простір, яка може призвести до втрати Києвом суб'єктності у відносинах з Росією⁵⁰.

У цьому контексті корисним та, навіть, інструментальним є досвід центральноєвропейських країн. Успішність втілення європейського проекту країнами, що формують Вишеградську четвірку пояснюється, насамперед, прагненням цих народів стати складовою єдиної Європи, зокрема його чотирма складовими:

- 1) *культурною* (відданість європейській культурі, зокрема цінностям);
- 2) *політичною* (європейська інтеграція розглядалася як *індикатор демократизації*, зокрема консолідації цього режиму);
- 3) *економічною* (бажання долучитися до клубу успішних країн);
- 4) *безпековою* (формування системи взаємозалежності між європейськими країнами, які б унеможливили б виникнення конфліктів)⁵¹.

Додамо, що процес вступу до ЄС був для центральноєвропейських країн полегшений, у тому числі завдяки регіональній співпраці в рамках Вишеградської групи, яка виконувала роль *форуму для вироблення спільних політичних позицій*, певного обміну успішними практиками, незважаючи на існуючі конфлікти між учасниками об'єднаннями та сприйняття один одного як конкурентів у доступу до

⁵⁰ Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз / За ред. проф. Г.М. Перепелиці. – К. : Видавничий дім «Стилос», 2013. – С. 18 (302 с.)

⁵¹ Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз / За ред. проф. Г.М. Перепелиці. – К. : Видавничий дім «Стилос», 2013. – С. 34 (302 с.)

деяких європейських ресурсів і можливостей. Враховуючи цю інтеграційну ефективність В-4, з початку 2010-х Україна демонструвала зацікавленість у розширенні співпраці з нею включно з набуттям членства. Однак цей шанс був втрачений через затяжну фінансово-економічну кризу, негативну позицію Росії, власне, щодо вступу «четвірки» до ЄС, а, отже, вихід на інший рівень стратегічних завдань.

Розпочинаючи з цього десятиліття, основним пріоритетом України у відносинах з центральноєвропейськими сусідами постає і має залишатися завдання, пов'язане із здобуттям європейської перспективи, зокрема підписання і набуття чинності Угоди про асоціацію з ЄС. Стверджуємо, що Україна не є готовою, навіть з технічної точки зору, до проведення політики «подвійної асиметричної інтеграції», тобто одночасної інтеграції у дві асиметричні геополітичні та гео економічні системи (ЄС і Митний Союз), що може мати наслідком регіональну дезінтеграцію країни⁵².

Враховуючи, що формування позиції щодо України поміж європейськими інститутами та різними країнами-членами ЄС повинно відбуватися узгоджено, держави Вишеграду можуть використовувати наступні методи та інструменти впливу на формування політики ЄС, зокрема через:

1) *запрошення на Саміти та зустрічі представників «четвірки» міністерського рівня високопосадовців з інших країн ЄС, зокрема провідних держав-членів та тих, що можуть бути сталими чи ситуативними союзниками у формуванні європейської політики;*

2) *надсилання Спільних заяв урядам інших країн ЄС, його спільним інститутам;*

3) *використання мережевого потенціалу спільних демократичних платформ, створених неурядовими організаціями центральноєвропейських країн у Брюсселі, які, у такий спосіб збільшуючи шанси своїх урядів просувати свої інтереси, а також репрезентуючи суспільні запити.*

⁵² Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз / За ред. проф. Г.М. Перепелиці. – К. : Видавничий дім «Стилос», 2013. – С. 180 (302 с.)

Основним *принципом* зовнішньої політики України щодо країн Центральної Європи має стати усвідомлення стратегічної важливості налагодження відносин з членами В-4 не лише як з адвокатами поглиблення європейської інтеграції Києва, але як з партнерами, які поділяють єдину цивілізаційну модель та модель модернізації соціально-економічного життя⁵³. Тим більше, що країни Вишеграду є об'єктивно зацікавленими у формуванні зони безпеки, стабільності, співробітництва та демократії в Україні вже тому, щоб «європеїзувати» цю «буферну зону» між ними і Росією і, таким чином, і підвищити власну безпеку

Серед сучасних пріоритетів функціонування В-4, які були визначені у 2011 р. у Братиславській декларації, релевантними до зовнішньополітичних пріоритетів України у сфері європейської інтеграції є завдання підтримки відповідних прагнень країн Східного партнерства, зокрема шляхом передачі «ноу-хау» демократизації, забезпечення енергетичної безпеки регіону методом диверсифікації джерел, шляхів та постачальників енергоносіїв, розвитку відповідної інфраструктури⁵⁴.

Таким чином, запозичення досвіду демократизації, модернізації та європеїзації Україною у країнах Вишеградської групи має стати одним із основних пріоритетів у стосунках з центральноєвропейськими державами, тим більше, що це може подолати уявлення про євроінтеграційні наміри України як такі, що мають виключно економічний вимір у розумінні доступу до європейських ринків, інвестицій та технологій.

У випадку підписання та набуття чинності (повної чи часткової) Угоди про асоціацію між Україною і ЄС доцільним є створення спеціального *центрального органу виконавчої влади з питань європейської інтеграції*, який відповідатиме за практичну координацію процесу політичної асоціації, адаптацію законодавства, управління технічною допомогою ЄС та європейських країн, зокрема Вишеградських. Зокрема, представники В-4 можуть залучатися до

⁵³ Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013.

⁵⁴ The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>.

функціонування цієї структури як *технічні радники* – носії досвіду швидкого переходу з постсоціалістичної моделі розвитку на *«правила гри»* ЄС.

У публічних заявах, включно з нещодавніми, представники В-4 наголошували на необхідності передачі досвіду європеїзації і реформ у сфері публічного управління. Зокрема, як заявив Посол Польщі в Україні Г. Літвін у червні 2013 р., центральноевропейські країни є готовими надати допомогу у *сферах розвитку малого бізнесу, реформування місцевого самоврядування, тобто у тих перетвореннях, які були надзвичайно вдалимими у «четвірці»*, однак їх вибір повинен визначатися представниками України⁵⁵.

Таким чином, враховуючи бажання країн Вишеграду передати досвід впровадження реформ, які були найбільш результативними серед усіх перетворень у центральноевропейському регіоні, *органам влади України важливо сформулювати тематичний перелік пріоритетів такого співробітництва*. Водночас бажаним є узгодження пріоритетів програм міжнародної допомоги країн В-4 щодо України, що посилить ефект від їх реалізації та сприятиме підвищенню рівня ефективності використання виділених фінансових ресурсів.

Трансфер технології проведення реформ на різних рівнях, окрім механізму «Східного партнерства», двосторонніх програм, що, зокрема, підтримуються посольствами ЄС в Україні, може відбуватися посередництвом Міжнародного Вишеградського фонду. Таким чином, бенефіціарами технічної допомоги і, водночас потенційними ініціаторами пріоритетів фонду можуть стати *органи місцевого самоврядування, організації громадянського суспільства, освітні та наукові установи України, які можуть доповнити бачення урядових структур щодо «доданої вартості» від експертизи центральноевропейських країн*.

Зокрема, найбільш повчальним може стати *досвід Словаччини*, оскільки саме в цій країні у період 1993-1998 рр. та 2006-2010 рр. сформувалися політичні умови, які можна охарактеризувати як *«дефіцит демократії»*, зростання

⁵⁵ Країни Вишеградської групи готові поділитись євроінтеграційним досвідом з Україною – Літвін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/kraiini_vishegradskoi_grupi_gotovi_podilitis_e_vrointegratsiyim_dosvidom_z_ukrainou__litvin_1834858.

популізму і корупції⁵⁶. Зокрема, для українського суспільства і політикуму є корисним досвід налагодження діалогу між різними соціальними групами цієї країни та політичними акторами щодо європейської інтеграції, залучення громадянського суспільства до моніторингу стану виконання договірно-правових зобов'язань, прийнятих перед ЄС.

Однак, такий трансфер демократизації і європеїзації буде мати результати лише у випадку врегулювання відкритих та латентних політичних, етнічних та гуманітарних конфліктів чи, принаймні, нейтралізації їх найбільш гострих форм.

Зокрема, усвідомлюючи те, що етнічні та гуманітарні конфлікти складно подолати без зусиль щодо формування спільної центральноєвропейської ідентичності, упродовж останніх років високопосадовці В-4 спрямовують зусилля щодо формування спільної політики збереження та просування культури народів, що проживають на цій території. Це було підтверджено і під час нещодавньої зустрічі міністрів культури⁵⁷, і Україні доцільно приєднатися до цієї культурної діяльності.

Для уникнення розгортання конфліктів між суспільствами сусідніх країн на ґрунті історичної пам'яті, доцільним є продовження спільних науково-дослідницьких проєктів щодо оцінки спірних подій, зокрема у відносинах з **Польщею**, підтримку проведення семінарів, конференцій, форумів, інших акцій міжетнічного примирення, що зменшить можливості для маніпулювання історією та будівництва електоральних кампаній на такій проблематиці.

Більш ніж активна політика **Угорщини** у питанні створення адміністративно-територіальної автономії угорців у суміжних країнах, включно з Україною, вимагає від Києва вироблення чіткої етнополітичної позиції у цьому питанні, що сприятиме більш вигіршній позиції під час двосторонніх зустрічей і переговорів, включно проведення засідань двосторонніх комісій. Враховуючи також практику надання Угорщиною подвійного громадянства українцям, доцільним є започаткування політичного діалогу між урядами України та

⁵⁶ Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз / За ред. проф. Г.М. Перепелиці. – К. : Видавничий дім «Стилос», 2013. – С. 2 (302 с.)

⁵⁷ Meeting of the Ministers of Culture of the Visegrad Group; Cracow—Communiqué [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/calendar>.

сусідніх держав щодо ставлення до інституту множинного громадянства, ініціювання укладення дво- чи багатосторонніх міжнародних договорів з країнами, щодо яких існують чисельні прецеденти набуття їх громадянства громадянами України, з приводу регулювання обов'язків громадян перед державами, а також щодо обміну інформацією для недопущення зайняття посад в органах державної влади та місцевого самоврядування особами, які мають подвійну лояльність.

Водночас пришвидшення реалізації Плану дій щодо запровадження безвізового режиму та відповідного політичного рішення України та ЄС потенційно зменшить кількість громадян, які бажають отримати громадянство сусідніх держав, оскільки основною мотивацією подібних дій, у частині випадків, є бажання вільного пересування по території Шенгенської зони.

Враховуючи, що Україна розглядається центральноевропейськими країнами як складова регіональної безпеки, Київ може розглянути можливість знаходження формату співробітництва з Вишеградською бойовою групою, яку заплановано створити до 2016 р. під головуванням Польщі. Істотним елементом співпраці може бути розвиток прикордонної співпраці, контроль за повітряним простором, стажування офіцерів у штабах країн В-4, спільні військові навчання, мовні і фахові навчання.

Беручи до уваги стан кризи, в якому знаходиться європейська економіка і господарство України, економізація відносин з країнами Вишеграду теж повинна належати до головних тем у двосторонніх і багатосторонніх відносинах. Як відомо, економізація розглядається як складова т.зв. «прагматичного підходу» у зовнішній політиці України, який був підтверджений у Програмі економічних реформ на 2010-2014 рр. (червень 2010 р.), хоча вперше сформульований ще за часів президентства Л. Кучми. Зокрема, цей підхід передбачає просування на міжнародних ринках продукції вітчизняного машинобудування, авіації, металургії, агропромислового комплексу, подолання тенденції до зменшення обсягів експорту. Іншою складовою курсу на зовнішньополітичну економізацію розглядається залучення іноземних інвестицій в Україну.

Гасло економізації зовнішньої політики, незважаючи на його двояке сприйняття у середовищі політиків та експертів, позитивно корелюється з проектами В-4 щодо *подальшої субрегіональної економічної інтеграції у Центральній Європі*, які були вперше публічно озвучені у травні 2013 р. представниками *Угорщини*, яка з 1 липня перебрала головування у групі. Таке об'єднання розглядається як запобіжник від негативних впливів європейських криз, підвищення конкурентоспроможності центральноєвропейських країн, *сумарний ВВП яких складає орієнтовно 15-е місце серед світових економік*⁵⁸, і не виключає галузеве залучення України.

У цьому контексті Департамент економічного співробітництва МЗС має здійснювати *аналіз потреб українських імпортерів у центральноєвропейських ринках збуту та вітчизняної економіки в зарубіжних інвестиціях*, сприяти разом з іншими управлінськими структурами, бізнес-асоціаціями організації спеціалізованих круглих столів чи презентацій сегментів української економіки, окремих бізнес-проектів. Взаємодія з країнами Вишеградської групи в економічній площині може також відбуватися у *форматі асоційованого членства у Групі економічної промоції В-4 на зовнішніх ринках*. Беручи до уваги, що структура української економіки та господарств сусідніх країн є відмінною, це не повинно спричинити конфлікт інтересів

Потрібно брати до уваги, що країни В-4 упродовж останніх років почали використовувати розширені формати співробітництва у питаннях, в яких зусилля лише цієї групи є недостатніми. Окрім вже згаданих питань інфраструктури, група долучила *Румунію та Болгарію* для розробки *Спільної стратегії просторового розвитку*, що є можливими і для сусідньої *України*, яка займає проміжне розташування між «четвіркою» і цим регіоном, принаймні, на рівні прикордонних областей, використовуючи ресурси наступних програмних «вікон» циклу 2014-2020 рр.

Враховуючи також, що *транскордонне співробітництво* розглядається як один із аспектів взаємодії у форматі В-4, важливими є зусилля дипломатів

⁵⁸ «Вишеградська четвірка» може об'єднати свої економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/vishegradska_chetvirka_moge_obednati_svoii_ekonomiki_1824346.

України, представників органів влади західних областей щодо *економізації функціонування Карпатського Єврорегіону та Єврорегіону «Буг»*, зокрема використання існуючих формальних та неформальних зв'язків для залучення інвестицій та донорських ресурсів.

У реаліях 2013 року Україна повинна скористатися новою риторикою В-4, яка має намір *«брендувати» Вишеградську четвірку як регіон, який є осередком специфічних центральноєвропейських цінностей і духу, в яких поєднуються традиції, креативність та суспільна та міжетнічна солідарність. Окрім того, у період головування Польщі, який завершився 1 липня та упродовж чинної каденції Угорщини у фокус розвитку Вишеградської групи ставиться питання об'єднання зусиль країн-членів з метою підвищення потенціалу лобіювання спільних інтересів всередині ЄС, ресурсів, розвитку фізичної і людської інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах економічної кризи.*

Таким чином, Україна може скористатися цією ситуацією, зокрема *підвищивши свою важливість для В-4 як необхідного елемента регіональної економіки.*

У цьому контексті, враховуючи, що *Україна* прийняла закон про ринок газу, який у цілому відповідає відповідним директивам ЄС, то доцільною виглядає *можливість участі у Дорожній карті формування регіонального газового ринку В-4*, яка була схвалена 16 червня 2013 р. прем'єр-міністрами цільових країн, і, відповідно до якої *«четвірка»* домовлялася про розвиток спільної фізичної інфраструктури, спільний розгляд пропозицій від бізнес-консорціумів щодо будівництва нових мереж чи каналів надходження сировини, що вимагає створення Форуму з питань інтеграції газових ринків⁵⁹.

Отже, Україна має унікальну можливість укласти у 2013 р. Угоду про асоціацію з Європейським Союзом і отримати доступ до європейських ринків, інвестицій та технологій. Країни Вишеградської групи, окрім виконання ролі «адвоката» підписання цього документу і, водночас, стимулювання здійснення

⁵⁹ Road map towards the regional gas market among Visegrad 4 countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/article-title-130617>.

необхідних правових реформ і політичних кроків, у майбутньому можуть сприяти Україні в європеїзації її політико-адміністративних процесів і модернізації соціально-економічного життя. Для реалізації цього проекту необхідною є політична воля та спільні зусилля обох сторін діалогу.